

De admiraliteit van Vlaanderen tussen 1537 en 1560. Een institutionele verkenning*

Louis Sicking
Rijksuniversiteit
Leiden (NL)

1. Inleiding

Omstreeks het midden van de vorige eeuw publiceerde Louis de Baecker uit Sint-Winoksbergen een biografische studie over Gerard van Meckeren, vice-admiraal van Vlaanderen onder Karel V. Op typisch negentiende-eeuwse wijze, dat wil zeggen met een grote omhaal van woorden, veel emotie en talloze citaten uit de bronnen, presenteerde De Baecker de held van zijn stad, het meest illustere personage dat Sint-Winoksbergen ooit had gekend.⁽¹⁾ Zijn artikel wordt sindsdien in vrijwel iedere publikatie over de maritieme geschiedenis van de zestiende eeuw aangehaald. Het belang van zijn werk voor de kennis van het zeewezen ten tijde van Karel V is dus onmiskenbaar. Opvallend is echter dat voor zover na te gaan niemand meer heeft teruggegrepen op de bronnen waarop De Baecker zich baseerde. ⁽²⁾ Dat is jammer omdat hij ze selectief heeft gebruikt, ze vaak onjuist heeft geciteerd en – wat ernstigere consequenties heeft voor zijn gevolgtrekkingen – onjuist heeft gedateerd. ⁽³⁾ Natuurlijk is dit alles de Bergse amateurhistoricus bijna anderhalve eeuw later niet kwalijk te nemen. Het door De Baecker gebruikte materiaal werpt niet alleen licht op het leven en de carrière van Van Meckeren, maar biedt ook interessante gegevens over de instelling waaraan hij gedurende enkele jaren leiding gaf: de admiraliteit van Vlaanderen te Duinkerke. Deze instelling is tot op heden vrijwel onopgemerkt

gebleven. Weliswaar maken zowel De Baecker als de Belgische historicus J. Cracybeckx (4) er melding van, maar geen van beiden komt tot een systematische behandeling ervan. Recentelijk heeft de Nederlandse rechtshistoricus C.G. Roelofsen een studie gewijd aan de "centrale" admiraliteit van de Nederlanden die gevestigd was te Veere in Zeeland. (5) Hij beperkt zich tot de juridische aspecten van deze instelling.

De algemene geschiedenis van de admiraliteiten moet dus nog geschreven worden. (6) Als een aanzet daartoe lijkt een aparte bijdrage over de admiraliteit van Vlaanderen gerechtvaardigd, te meer daar het archief van de admiraliteit te Veere zeer onvolledig is. (7) Daarbij richten we ons op de beantwoording van een beperkt aantal vragen. Wat waren de activiteiten van de admiraliteit te Duinkerke? Hoe was zij georganiseerd en wat was haar positie ten opzichte van de admiraliteit in Zeeland? Zoals de ondertitel aangeeft, gaat het hier om een verkenning. Zowel de beschikbare ruimte als het bronnenmateriaal — voornamelijk rekeningen — leggen ons beperkingen op. Toch kan enig inzicht worden verkregen in de betekenis en werking van de eerste Habsburgse admiraliteit in Vlaanderen. Het onderzoek sluit daarmee aan bij de bestaande literatuur over de Habsburgse admiraliteiten, die hoofdzakelijk gewijd is aan de periode na 1570. (8)

2. De maritieme centralisatiepolitiek van de Habsburgers

De ontwikkeling van de admiraliteit in de zestiende eeuw hangt nauw samen met de maritieme politiek van de vorst, de organisatie van de oorlogsvloot, kaapvaart, handel en visserij. (9) Het zijn de Bourgondiërs en met name de Habsburgers geweest, die als landsheren van de verschillende Nederlandse gewesten pogingen hebben ondernomen meer greep op het zeevezen te krijgen. Zij voerden een centralisatiepolitiek die op maritiem gebied zijn beslag kreeg in de ordonnanties op de admiraliteit van 1488 en 1540. (10) Deze verordeningen, die voor alle kustgewesten bestemd waren, beoogden de instelling van een permanente marineorganisatie bestaande uit één admiraal-generaal, een aantal plaatsvervangers en admiraliteitsraden. (11)

Hoewel in Vlaanderen al sinds het einde van de veertiende eeuw

Veere omstreeks 1550. Rechtsonder kasteel Zandenburg, de residentie van de heren van Veere. Jaarlijks legden de vice-admiralen van Vlaanderen hier financiële verantwoording af. Detail uit de "Zelandiae Descriptio" van Anthonie van Wijngeerde, midden zestiende eeuw. (Antwerpen, Nationaal Scheepvaartmuseum)

voortdurend admiralen hadden gefunctioneerd(12), bekleedden na de uitvaardiging van de eerste ordonnantie op de admiraliteit in 1488 geen Vlamingen maar Zeeuwen het ambt van admiraal-generaal. Tot 1558 waren het de heren van Veere die als hoogste maritieme functionaris van de vorst optraden. Als machtigste edelen van het tussen Vlaanderen en Holland gelegen Zeeland bezaten zij een goede uitgangspositie voor de uitoefening van het admiraalsambt.(13) Zeeland was van groot strategisch belang in verband met de toegang tot de metropool Antwerpen.

3. De vice-admiraals van Vlaanderen

De admiralen-generaal hebben vanaf omstreeks 1537 permanente plaatsvervangers in Vlaanderen aangesteld. Achtereenvolgens bekleedden Pieter Candt (1537-1544), Antoon van Briarde (1544-

1553) en Gerard van Meckeren (1553-1559) het ambt van vice-admiraal van Vlaanderen. (14) De eerste twee waren lage edelen afkomstig uit de gelederen van het Duinkerksche stadsbestuur.

Hoewel zij als Duinkerkers geen vreemden zullen zijn geweest van de zee, ontbrak het hun waarschijnlijk aan maritieme ervaring. Heel anders was het gesteld met Gerard van Meckeren voor wie de benoeming tot vice-admiraal in 1553 de bekroning was van zijn jarenlange carrière als zeeman. Overigens bleef hij actief als kapitein naast de uitoefening van het meer ambtelijke vice-admiraalschap. Behalve dat Van Meckeren afkomstig was uit Sint-Winoksbergen, waar hij telkens als hij niet op zee was terugkeerde, is verder weinig over zijn achtergrond bekend. (15) Het vice-admiraalschap was voor alle drie een nevenfunctie.

Formeel was er geen continuïteit tussen de Vlaamse admiraalsfunctie uit de late middeleeuwen en het op basis van de ordonnantie van 1488 ingestelde Vlaamse vice-admiraalschap. Toch zal dit nieuwe ambt goed hebben aangesloten bij de lange admiraalstraditie die het gewest kende.

4. De taken van de admiraliteit

Volgens de aanstellingsbrief van Van Meckeren was de vice-admiraal belast met de toepassing in Vlaanderen van de bepalingen van de ordonnanties op de admiraliteit. (16) De voornaamste taak was de afhandeling van door kapers veroverde buit, ook wel prijzen genoemd. In principe moesten alle prijzen worden beoordeeld. Daartoe moesten gekaapte goederen en eventuele gevangenen aan land worden gebracht. De admiraal kon dan de herkomst van de prijs bepalen en onderzoeken of de buit rechtmatig was verkregen of niet. Het is bij gebrek aan gegevens niet vast te stellen hoe dit onderzoek precies in zijn werk ging. De ondervraging van kapers en gevangenen zal een belangrijke rol gespeeld hebben. (17)

Er lijkt een onderscheid te hebben bestaan tussen de afhandeling van prijzen zonder en met tegenspraak dat mogelijk vergelijkbaar is met het huidige onderscheid tussen volontaire en contentieuze jurisdictie. (18)

a. De afhandeling van prijzen

De afhandeling van prijzen zonder tegenspraak kwam het meest voor. (19) Dit hangt samen met het feit dat internationale kwesties die voortvloeiden uit kaapvaart en piraterij, binnen nationale, of in dit geval gewestelijke wettelijke kaders werden geregeld. (20) De veelal buitenlandse slachtoffers van kaapvaart zullen – wanneer zij er althans niet in slaagden via diplomatieke kanalen pressie uit te oefenen – ervan hebben afgezien een procedure voor de admiraliteit van het land van de tegenstander te starten. (21) Aan de hand van een concreet geval kunnen we bekijken hoe een prijs werd afgehandeld. Vervolgens zal een poging tot kwantificering worden gedaan.

Op 30 augustus 1554 voeren vier schepen de haven van Duinkerke binnen. De *Griffoen* en de *Zwaluw*, beide in Duinkerke uitgerust, en de *Oude Jan* van Vlissingen hadden voor de kust van Bretagne, bij Le Conquêt, met succes een Frans koopvaardij-schip genomen. Het gekaapte schip had geen bemanning meer aan boord. Die was volgens de kapiteins Gerard Verhemme en Dirk Janszoon bij de kaping aan land gevluht. Toch hadden de Fransen zich niet zomaar gewonnen gegeven want een van de bemanningsleden, Adriaan van Rozendaal, was “geschooten duer zijn rechterbeen in zijn mannelick als de voors(creven) prinse ghenomen was”. (22)

In aanwezigheid van de vice-admiraal werd op de kade een publieke verkoop van de prijs gehouden. Louis Bigourt, deurwaarder van de admiraliteit, verrichtte de verkoop van het schip en de lading. Het schip werd door vice-admiraal Van Meckeren gekocht voor 33 lb. 10 s. Vlaamse groten. (23) De totale verkoop bracht 39 lb. 11 s. 5 d. 12 m. op. Nadat de kosten, waaronder de betaling van twee chirurgijns voor de behandeling van Adriaan van Rozendaal, waren afgetrokken bleef 37 lb. 18 s. 9 d. 12 m. over. (24)

Hoe werd deze opbrengst over de belanghebbenden verdeeld? In de eerste plaats werd de tiende penning (10 %) op het bedrag ingehouden. Daarvan kwamen respectievelijk twee derde en een derde deel toe aan de admiraal-generaal en de vice-admiraal. (25) Het resterende bedrag werd gelijkelijk verdeeld tussen de kapiteins en de bemanning enerzijds en de reders van de drie schepen

anderzijds. Via hoofdelijke omslag werd de buit per bemanning vastgesteld en aan de kapiteins uitgereikt. Zo ontving Gerard Verhemme, die 37 1/2 man aan boord had (de knecht telde maar voor de helft mee), 5 lb. 9s. 4d. 12m. Hoe deze vervolgens de opbrengst feitelijk over zijn bemanning verdeelde vermelden de rekeningen niet.

De reders deelden in de buit naar gelang de omvang van hun schepen. Voor de *Griffoen* (44 vaten), de *Zwaluw* (24 vaten) en de *Oude Jan* (22 vaten) ontvingen zij respectievelijk 8 lb. 5 s., 4 lb. 10 s. en 4 lb. 2s. 6d. Pieter Piersson, die reder én kapitein van de *Oude Jan* was, ontving zowel het redersdeel als het bemanningsdeel. (26)

Bij de verdeling van prijzen zonder tegenspraak werd een belangrijk voorbehoud gemaakt. Wanneer achteraf mocht blijken dat de kaping onrechtmatig was – bijvoorbeeld doordat de gedupeerden een rechtszaak hadden ingesteld en eigen onderdanen of onderdanen van bevriende mogendheden bleken te zijn – kon de admiraal de prijs van de kapers weer opzeisen. Om dit mogelijk te maken moest van de voorlopig toegekende buit een inventaris worden opgemaakt, voorzien van naam en toenaam van de kapers. Hoewel niet zeker is of dat in het bovengenoemde geval is gebeurd, wordt in de rekeningen wel melding van dergelijke inventarissen gemaakt. (27)

Om een indruk te krijgen van het aantal heffingen van de tiende penning en van de opbrengsten daaruit, zijn de beschikbare gegevens, die alleen het admiraalschap van Gerard van Meckeren betreffen, ondergebracht in de tabellen 1 en 2. Uit tabel 1 blijkt dat verreweg de meeste kapers hun buit in Duinkerke voor de admiraliteit brachten. Minstens 26 schepen werden daar tussen juli 1554 en juni 1555 via de admiraliteit verkocht. Daarover werd 21 keer de tiende penning geheven. Soms werden namelijk meerdere schepen tegelijk genomen. De tiende penning werd dan ineens over de gehele buit geheven. In Oostende, Nieuwpoort en Sluis, waar commissarissen van de vice-admiraal actief waren, was beduidend minder te doen.

De verklaring voor de centrale plaats van Duinkerke in de heffing van de tiende penning langs de Vlaamse kust is geografisch van aard. Duinkerke was met uitzondering van Grevelingen (28) de

zuidelijkst gelegen Vlaamse havenstad. De kaapvaart, georganiseerd vanuit de Nederlanden, was met name tegen Fransen gericht. Vooral de kustwateren van Normandië en Bretagne waren het jachtterrein van Vlaamse en Zeeuwse kapers. Wanneer zij huiswaarts keerden was Duinkerke de eerste havenstad van betekenis op hun route. Om het risico de buit onderweg kwijt te raken aan andere kapers te beperken, zullen velen ervoor gekozen hebben in de dichtstbijzijnde havenplaats binnen te lopen. Daarnaast waren de meeste Vlaamse kapers Duinkerkers. Het lag voor de hand dat zij hun buit in hun eigen stad aan land brachten. Overigens kwam het ook wel voor dat de buit in Engeland werd verkocht. De tiende penning werd dan bij thuiskomst in Duinkerke afgedragen. (29)

Verder valt de daling op van het aantal prijzen dat in Duinkerke en Nieuwpoort tussen 1554 en 1559 werd aangebracht (tabel 2). Na 1555 kan deze in verband worden gebracht met het bestand van Vaucelles (5 februari 1556) en de vrede van Cateau-Cambrésis (3 april 1559) met Frankrijk.

De besproken cijfers zeggen weinig over de totale omvang van de kaapvaart. We weten immers niet hoeveel kapers buiten de admiraliteit om opereerden of géén buit behaalden.

b. Gevangenen, gijzelaars en losgeld

Wanneer een schip op open zee was gekaapt, werd de overmeesterde bemanning meegenomen. Meestal werden enkele bemanningsleden, onder wie de kapitein, in gijzeling genomen totdat een losgeld was betaald. De rest van de bemanning werd naar huis gestuurd. Dit had twee voordelen: men voorkwam dat de gevangenen te snel vol raakten en men vergrootte de kans op inning van het geëiste losgeld. In de regel kregen de vrijgelatenen enig reisgeld en een vrijgeleide mee van de admiraliteit. In de vrijgeleide werd een termijn gesteld voor de betaling van het losgeld, dat bij overschrijding werd verdubbeld. (30) De vice-admiraal ontving 2 gouden kronen (13s. 4d.) voor de vrijgeleide per gevangene, en de tiende penning van het losgeld.

c. Rechtspraak

Niet alle slachtoffers van kaapvaart lieten het er bij zitten. Met name tijdens vredesonderhandelingen of in periodes van diplomatieke toenadering tussen landen die met elkaar in oorlog waren, kon het de mochte lonen een rechtszaak aan te spannen voor de admiraliteit van de tegenstander. Er bestond dan een reële kans dat de vage grenzen tussen kaapvaart en piraterij iets genuanceerder werden benaderd. Niet alleen omdat de afwikkeling van prijszaken vaak in vredesverdragen werd opgenomen, maar ook omdat kapingen die zich tijdens de onderhandelingen voordeden de nagestreefde toenadering in gevaar konden brengen, was objectieve rechtspraak door de admiraliteit juist in dergelijke omstandigheden van belang voor een vredesgezinde vorst. De rechtsprekende functie van de admiraliteit speelde dan een rol in het diplomatieke verkeer. Vanuit dit perspectief is het relatief hoge aantal zaken dat voor de Vlaamse admiraliteit aanhangig was in het jaar voorafgaande aan de vrede van Cateau-Cambrésis verklaarbaar (tabel 2, kolom 2).

5. De positie van de admiraliteit

Doordat procesdossiers ontbreken is het onmogelijk met zekerheid uitspraken te doen over de feitelijke rechtsmacht van de Vlaamse admiraliteit. Wel kunnen we iets meer te weten komen over de positie van de admiraliteit van Vlaanderen tussen de andere rechtsprekende instellingen. We beperken ons daarbij tot de juridische betrekkingen met de admiraliteit te Veere en de Grote Raad van Mechelen.

Overeenkomstig de ordonnantie van 1488 konden partijen die het niet eens waren met een uitspraak van de admiraliteit van Vlaanderen tegen die uitspraak in beroep gaan bij de admiraliteit in Veere. De Vlaamse maritieme rechtbank werd aangeduid als vice-admiraliteit om haar ondergeschiktheid ten opzichte van de admiraliteit in Veere te onderstrepen. Bij negentien vonnissen van de Veerse admiraliteit voor de periode 1536-1540 ging het in twee gevallen om appel aangetekend tegen een vonnis uit Duinkerke.⁽³¹⁾ Na 1540 werd vanuit Duinkerke direct beroep ingesteld

bij de Grote Raad van Mechelen. Daarvan zijn zes voorbeelden bekend. (32) Op grond daarvan veronderstelt Roelofsen dat de invloed van de Grote Raad op de vice-admiraliteit veel groter is geweest dan die van de admiraliteit in Veere. (33) Deze getalsverhoudingen echter zijn slechts een weergave van het overgeleverde archiefmateriaal dat zeer onvolledig is. (34) De invloed van de Grote Raad ligt evenwel om een andere reden voor de hand. Volgens de ordonnanties moesten de admiraliteiten recht spreken volgens de procedure van de Grote Raad. Dit aspect dient nog nader onderzocht te worden.

Verder mag men het persoonlijke element niet uit het oog verliezen. De vice-admiralen van Vlaanderen onderhielden goede betrekkingen met hun superieuren in Veere. (35) In 1557 bijvoorbeeld vroeg Gerard van Meckeren aan admiraal Maximiliaan van Bourgondië (1540-1558) advies in een zaak tussen Antwerpse kooplieden en de reders van een kaperschip uit Sluis. De admiraal antwoordde dat hij moest "administrez droit selon que trouverez en raison convenir, remectant les affaires à vous". (36) Kortom Van Meckeren moest zijn zaken zelf regelen.

Onder andere omstandigheden kreeg Van Meckeren de bal ook toegespeeld. Toen Vlaamse kapers in 1552 door Schotse kooplieden werden aangeklaagd voor de admiraliteit te Veere verzochten eerstgenocmden het proces voor de vice-admiraliteit in Duinkerke te laten plaatsvinden. Als gedaagden hadden zij het recht in hun eigen gewest berecht te worden. Bovendien kon men Zeeland alleen over water bereiken hetgeen met name in de winter erg lastig was. (37) Dit staaltje van particularisme had uiteindelijk succes. Vlaamse justitiabelen zullen in het algemeen voorkeur hebben gehad voor de Duinkerckse admiraliteit. De aangehaalde voorbeelden maken duidelijk dat de admiraliteit te Duinkerke een vrij onafhankelijke positie innam ten opzichte van de admiraliteit van Veere.

6. De organisatie van de admiraliteit

Bij de uitoefening van zijn taken liet de vice-admiraal zich bijstaan door een aantal medewerkers. In de belangrijkste Vlaamse kuststeden liet hij zich vertegenwoordigen door commissarissen

(schema). Deze commissarissen bekleedden tevens stedelijke functies. Niet alleen ontleenden zij hieraan gezag maar ook garandeerde het stedelijke controle op de bemocicinis van de admiraliteit. De commissarissen legden financiële verantwoording van hun activiteiten af aan de vice-admiraal. Op zijn beurt was de vice-admiraal verantwoording verschuldigd aan de admiraal-generaal (schema). Aan hem droeg hij de opbrengsten van de tiende penning en van de verkoop van vrijgeleiden af waarvan hij zelf respectievelijk de derde en de 25e penning mocht houden om zijn kosten te dekken. (38)

Over de rechterlijke organisatie zijn we zeer slecht geïnformeerd. Er is sprake van een raad maar hoeveel leden die telde en wie dat waren is onbekend. Het is mogelijk dat de baljuw van Duinkerke, Jan van Wulpen, er zitting in had. Verder traden een deurwaarder – de eerdergenoemde Louis Bigourt – en een klerk op. (39)

Conform de ordonnanties maakte de admiraliteit voor het onderbrengen van gijzelaars en gevangenen tegen betaling van de kosten gebruik van de plaatselijke gevangnissen. (40)

Nadat Maximiliaan van Bourgondië in 1558 kinderloos was overleden volgde Filips van Montmorency hem op als admiraal-generaal. In 1560 kreeg de laatste toestemming van de vorst om de admiraliteit te verplaatsen van Veere naar Gent waar aansluiting werd gezocht bij de Raad van Vlaanderen. (41) Daarmee verviel de bestaansreden van de admiraliteit te Duinkerke.

7 Conclusie

Het vice-admiraalschap van Vlaanderen is door de heren van Veere als admiralen-generaal van de Habsburgse Nederlanden gecreëerd. Nadat het ambt omstreeks 1537 permanent was geworden, ontstond een kleine organisatie die de vice-admiraal moest bijstaan in de uitoefening van zijn functie: de admiraliteit van Vlaanderen te Duinkerke. De taken van de admiraliteit waren gericht op de afhandeling van buit die in Vlaamse havens werd binnengebracht. In financieel opzicht was de Vlaamse admiraliteit een dependance van de admiraal-generaal te Veere, die het overgrote deel van de inkomsten opstreek. Op justitieel vlak opcreerde zij waarschijnlijk zelfstandiger. Daarbij dient te worden aangetekend dat in een tijd

waarin van een scheiding der machten geen sprake was, vorstelijke invloed op de maritieme rechtspraak geenszins was uitgesloten. De werking van de admiraliteit was gebaseerd op de gecombineerde uitoefening van stedelijke - en admiraliteitsfuncties door de betrokkenen. Zonder deze aansluiting bij de lokale Vlaamse autoriteiten zou de instelling gedoemd zijn geweest te mislukken. Tenslotte moet de historische betekenis van deze eerste Habsburgse admiraliteit van Vlaanderen worden gezocht in de schakel die zij heeft gevormd tussen het middeleeuwse admiraalschap van Vlaanderen en de vroeg-moderne admiraliteiten van de Zuidelijke Nederlanden.

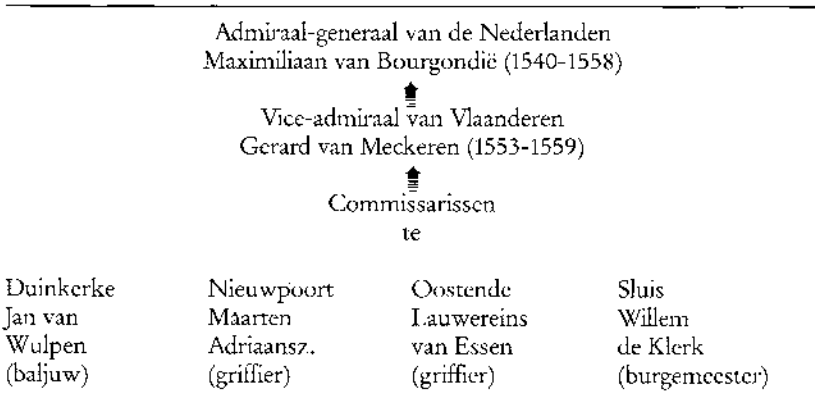
Noten

- * Met dank aan prof. dr. W.P. Blockmans, prof. dr. J.R. Bruijn, drs. F.D. Fagel en mr. C.H. van Rhee voor het kritisch doorlezen van de tekst. Het onderzoek voor dit artikel werd gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).
1. L. de Baccker, "Étude biographique sur Gérard van Meckeren, vice-amiral de Flandre sous Charles Quint", in: *Annales de la Société d'émulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre* 6, 2e serie (1848) 313-398, aldaar 320.
 2. Deze bevinden zich in het Algemeen Rijksarchief (ARA) te Brussel, Manuscripts divers (MD), inv.nr. 3992.
 3. Hier slechts enkele voorbeelden. Onjuiste transcriptie: De Baccker, "Étude biographique", 359: "ordonnances et l'admiralité" moet zijn "ordonnances de l'admiralité" en "fors seulement aux personnes" moet zijn "hors seulement aux personnes". Onjuiste datering: *ibidem*, 369: 21 september 1553 moet zijn 21 november 1553. In 1528 was niet Maximiliaan maar Adolf van Bourgondië admiraal-generaal, *ibidem* 326.
 4. J. Craeybeckx, "De organisatie en de konvooiering van de koopvaardijvloot op het einde van de regering van Karel V. Bijdrage tot de geschiedenis van de scheepvaart en de admiraliteit", *Bijdragen voor de geschiedenis der Nederlanden* 3 (1949) 179-208, aldaar 183-184.
 5. C.G. Roelofsen, "L'amirauté à Veere, considérée dans ses attributions judiciaires (XVe-XVIe siècles)", *Publication du Centre européen d'études bourguignonnes (XIVe-XVIe s.)* 24 (1984) 67-80, aldaar 76-77 en 79.
 6. Zie R. Vaughans recensie in *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 101 (1986) 284-285.
 7. I.A. Gooskens, *De admiraliteit te Veere. Inventaris van het archief en een kort overzicht van de geschiedenis tot 1559* (ongepubliceerd; Middelburg 1983) x-xi.

8. Het recentste overzicht bevindt zich in: P. van Hoeseveldt, *Overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden (1477-1793). Een bibliografie*. Miscellanea archivistica manuale 12 (Brussel 1993) 283-287. Zie ook: C. Koninckx ed., *Bibliografie van de geschiedenis van de Belgische scheepvaart*. Collectanea maritima I (Brussel 1984).
9. F. Pollentier, "Admiraliteit" in: G. Asaert e.a. ed., *Maritieme geschiedenis der Nederlanden (MGN) I* (Bussum 1976) 295-306, aldaar 295.
10. Recentste uitgave van de ordonnantie van 1488 in: I. Eckhout, *Het admiralenboek. De vlagofficieren van de Nederlandse marine, 1382-1991*. Bijdragen tot de Nederlandse marinegeschiedenis 6 (Amsterdam en Den Haag 1992) 157-161. Zie ook C. Cau ed., *Groot Placaetboek IV* (Den Haag 1705) 1208-1215. De ordonnantie van 1540 o.a. in: J. Lamcerre en H. Simont ed., *Recueil des ordonnances des Pays-Bas (ROPB) IV*, 2e serie 1506-1700 (Brussel 1907) 270-273.
11. Pollentier, "Admiraliteit", 299.
12. R. Degryse, "De admirals en de eigen marine van de Bourgondische hertogen, 1384-1488", *Mededelingen van de Akademie der marine van België XVII* (1965) 139-225.
13. L. Sicking, "Een landvoogdes in zeezaken" in: B. van den Boogert e.a. ed., *Maria van Hongarije: koningin tussen keizers en kunstenaars, 1505-1558* (Zwolle 1993) 130-136, aldaar 130.
14. In 1537 komt Candt voor als vice-admiraal en luitenant-generaal in Vlaanderen. F. Priem ed., *Précis analytique des documents que renferme le dépôt des archives de la Flandre-Occidentale à Bruges* 2e serie III (Brugge 1845) 171 en 187.
15. De Baecker, "Étude biographique", 322, 395-397.
16. Aanstellingsbrief 01-12-1553, ARA, MD 3992. De Baecker, "Étude biographique", 358.
17. *ROPB* IV, 270.
18. J.Ph. De Monté ver Loren, *Hoofdpijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling* (6c druk; Deventer 1982) 144.
19. Vergelijk de kolommen 1 en 2 in tabel 2.
20. A. Pérotin-Dumon, "The pirate and the emperor: power and the law on the seas, 1450-1850", J.D. Tracy ed., *The political economy of merchant empires* (Cambridge 1991) 196-227, aldaar 202.
21. Deze hypothese dient nog getoetst te worden.
22. Rekening van de prijs 1554, MD 3992, f.2r.
23. 1 pond (lb.) = 20 schellingen (s.) = 240 penningen (d.)
24. Rekening 1554, MD 3992, f.1r-2v.
25. Rekening tiende penning Vlaanderen 1554-1555, MD 3992, f.2r.
26. Rekening van de prijs 1554, MD 3992, f.2v-3v.
27. Rekening tiende penning Vlaanderen 1554-1555, MD 3992, f.3v; Idem 1558-1559, MD 3992, f.3r.
28. Verzanding van de haven en economische stagnatie vielen deze plaats ten deel.

- S. Curveiller, *Les grands problèmes de Dunkerque dans la Flandre maritime au Moyen-Age* (ongepubliceerd; Lille 1977) 108-109.
29. Rekening tiende penning Vlaanderen 1554-1555, MD 3992.
 30. Vrijgeleide van Gerard van Meckeren 07-06-1554, MD 3992.
 31. Gooskens, *De admiraliteit te Veere*, 8-10.
 32. J.Th. de Smidt e.a., *Chronologische lijsten van de geëxtendeerde sententiën berustende in het archief van de Grote Raad van Mechelen V* (Brussel 1987) nrs. 2000, 2140, 2144, 2225, 2272, 2679.
 33. Roelofsen, "L'amirauté", 79.
 34. Zie de inleiding en noot 7.
 35. De Baccker, "Étude biographique", 356, 392.
 36. Maximiliaan van Bourgondië aan Gerard van Meckeren, 14-08-1557, MD 3992.
 37. Exceptie 19-10-1553, ARA, Archief Grote Raad van Mechelen (GRM), Eerste Aanleg inv.nr. 649. Voor de afloop van de zaak: Roelofsen, "L'amirauté", 79 en GRM Sententie 85713.
 38. Contract 08-06-1544, rekeningen tiende penning Vlaanderen 1554-1555, f. 12 v; Idem 1558-1559, f. 7r; rekening vrijgeleiden 1558-1559, f.4r, MD 3992.
 39. Gooskens, *De admiraliteit te Veere*, 24-25.
 40. Rekening Duinkerke 1555, MD 3992, f. 5v-6r.
 41. Craeybeckx, "De organisatie", 186.

Schema: De financiële verantwoording van de admiraliteit van Vlaanderen

Bron: Rekeningen tiende penning Vlaanderen 1554-1555 en 1558-1559, rekening vrijgeleiden 1558-1559, ARA Brussel, Manuscris divers, inv.nr. 3992.

Tabel 1. Heffing en opbrengst van de tiende penning op buit binnengebracht in de Vlaamse kuststeden, medio 1554 - medio 1555.

plaats	aantal heffingen	%	opbrengst in lb.s.d.*	%
Sluis**	4	9	23 11	9
Oostende	11	26	36 6 11	15
Duinkerke	21	49	166 17 6	67
Nieuwpoort	7	16	22 10	9
Totaal	43	100	249 5 5	100

* Ponden (lb.), schellingen (s.) en penningen (d.) Vlaamse groten (1 lb. = 20 s. = 240 d.)

** Periode van 21 november 1553 tot 2 december 1554.

Bron: Rekening tiende penning Vlaanderen 1554-1555, Algemeen Rijksarchief Brussel, Manuscris divers, inv.nr. 3992.

Tabel 2. Heffing van de tiende penning in Duinkerke en Nieuwpoort en rechtspraak door de admiraliteit van Vlaanderen, 1553-1559.

	aantal heffingen	aantal processen
DUINKERKE		
21-11-1553 — 30-06-1554	15	2
01-07-1554 — 30-06-1555	21	2
01-07-1555 — 05-11-1555	9	0
06-01-1558 — 03-04-1559	4	7*
NIEUWPOORT		
12-07-1554 — 05-07-1555	7	0
25-12-1556 — 15-07-1557	4	1
06-01-1558 — 03-04-1559	0	1

* In één geval ging het om een beroepszaak voor de Grote Raad van Mechelen.

Bron: Rekeningen tiende penning, Algemeen Rijksarchief Brussel, Manuscris divers, inv.nr. 3992.

Résumé:

Les amirautés habsbourgeoises qui se développèrent aux Pays-Bas dans la première moitié du seizième siècle sont des institutions fort mal connues. C'est qu'on dispose de fort peu de sources à leur sujet. Les archives de l'amirauté «centrale» des Pays-Bas, qui étaient établies à Veere en Zélande, sont très incomplètes et comportent essentiellement des documents juridiques. Pour l'autre amirauté, celle de Flandre, on a retrouvé des sources intéressantes que Louis de Baecker utilisa il y a presque un siècle et demi pour une étude sur Gerard van Meckeren, vice-amiral de Flandre sous Charles Quint.

Nous avons repris les documents utilisés par De Baecker, surtout des comptes, pour cette étude sur l'amirauté de Flandre qui a fonctionné entre environ 1537 et 1560 à Dunkerque. Notre recherche s'articulait autour d'un certain nombre de questions générales. Quelles étaient les tâches de l'amirauté à Dunkerque, comment était-elle organisée et quelle était sa position par rapport à l'amirauté de Zélande?

Les Bourguignons et notamment les Habsbourg, en tant que souverains des diverses provinces néerlandaises, ont tenté d'avoir davantage prise sur le monde de la mer. Ils menèrent une politique centralisatrice qui se traduisit dans le domaine maritime par la promulgation des ordonnances de 1488 et de 1540 sur l'amirauté. Ces règlements, qui étaient destinés à toutes les régions côtières, visaient à l'instauration d'une organisation permanente de la marine constituée d'un amiral-général, d'un certain nombre de suppléants et de conseils d'amirauté. Jusqu'en 1558, ce furent les seigneurs de Veere qui remplirent les fonctions d'amiraux-généraux du souverain des Pays-Bas. A compter de 1537 environ, ils instituèrent des représentants permanents en Flandre. Pieter Candt (1537-1544), Antoon van Briarde (1544-1553) et Gerard van Meckeren (1553-1559) occupèrent successivement le poste de vice-amiral de Flandre. Bien qu'on ne puisse parler de continuité formelle, cette fonction doit s'être parfaitement inscrite dans la longue tradition d'amirauté que connaissait le comté.

Les tâches de l'amirauté concernaient essentiellement le traitement du butin apporté dans les ports flamands: jugement de la légalité des prises, vente et répartition des gains, prise en otage des membres de l'équipage, délivrance de sauf-conduits et exercice de l'administration. Pour l'accomplissement de ces tâches, le vice-amiral avait à son service, à Dunkerque, Nieuport, Ostende et Sluis, des commissaires qui exerçaient en même temps des fonctions urbaines. Le fonctionnement de l'amirauté était fondé sur cet exercice combiné de fonctions. Dix pour cent de la valeur des prises, ce qu'on appelait le dixième denier, revenait à l'amirauté. Le vice-amiral pouvait en garder un tiers; il cédait le reste à son supérieur de Veere. Les quatre-vingt-dix pour cent restants étaient également répartis entre l'équipage et les armateurs des navires corsaires.

La grande majorité des prises étaient traitées à Dunkerque et cela pas seulement parce que la plupart des corsaires flamands étaient des Dunkerquois mais aussi du fait de la position favorable du port: c'était le premier port flamand au sortir des eaux territoriales françaises.

Du fait de l'absence de dossiers de procès, nous ne savons pas grand-chose du pouvoir juridique effectif de l'amirauté flamande. D'une manière générale, les justiciables flamands auront préféré l'amirauté de Dunkerque à celle de Veere. Jusqu'en 1540, cette dernière joua le rôle d'instance d'appel pour les affaires traitées à Dunkerque; ensuite on interjeta appel directement auprès du Grand Conseil de Malines.

L'importance historique de cette première amirauté habsbourgeoise en Flandre doit être cherchée dans le lien qu'elle forma entre l'amirauté médiévale du comté et les amirautés des Pays-Bas du sud à l'aube des temps modernes.

(Traduit du néerlandais par Jacques Ferraunt)